

Neobvyklá pozorování morčáka prostředního (*Mergus serrator*) a racka žlutohého (*Larus fuscus*) během jarního tahu v roce 2006

Infrequent observations of the Red-breasted Merganser (*Mergus serrator*) and the Lesser Black-backed Gull (*Larus fuscus*) during a spring passage in 2006

Robert DOLEŽAL

Zedníkova 6, 603 00 Brno; e-mail: dolezal.robert@uhul.cz

Morčák prostřední (*Mergus serrator*)

Morčák prostřední jako tažný druh s holoarktickým typem rozšíření zimuje při mořských pobřežích východní Asie, Evropy a Severní Ameriky. U nás je k zastížení pravidelně a v nevelkých počtech během jarního a podzimního tahu s tím, že na rozdíl od dalších dvou druhů morčáků dává přednost rybníkům a vodním nádržím. Ojedinele u nás i zimuje. Do roku 1966 byly měsíce jeho nejhojnějšího výskytu u nás listopad a únor. V letech 1966-1984 byl na podzim nejpočetnější v listopadu (37,6 % všech zaznamenaných ptáků a 30,7 % všech pozorování), na jaře v březnu (24,8 % všech ptáků a 11,4 % všech pozorování). Morčák prostřední se u nás objevuje ponejvíce jen jednotlivě, výskyt hejn kolem 10 ex. je už výjimečný: 32 ex. bylo zjištěno 5.11.1965 na přehradě Olešná u Místku (FM), ještě 13.11. se tam zdržovalo 20 ex. (L. Beniš, Zprávy MOS 1981: 36); 18.3.1972 bylo pozorováno hejno 50 ex. na rybníku Starém u Pohořelic (M. Šebela, Zprávy ČSO 1974, 14: 16) (HUDEC 1994); 39 ex. bylo pozorováno na pískovně Náklo (OL) 18.4.1995 (ANONYMUS 1996).

Pokud nebudeme uvažovat dvě krajní data pozorování 11.4. a 21.4., pak u nás během několika, resp. dvou dubnových dní roku 2006 proběhl neobvykle silný průtah velkého počtu jedinců uvedeného druhu, kteří byli pozorováni většinou na lokalitách jižní a střední Moravy. Přehledně se situace patrná z obr. 1 a tab. 1, která obsahuje všechna dostupná pozorování jak vlastní, tak uveřejněná na internetových stránkách ČSO www.birdlife.cz a v OVISu.

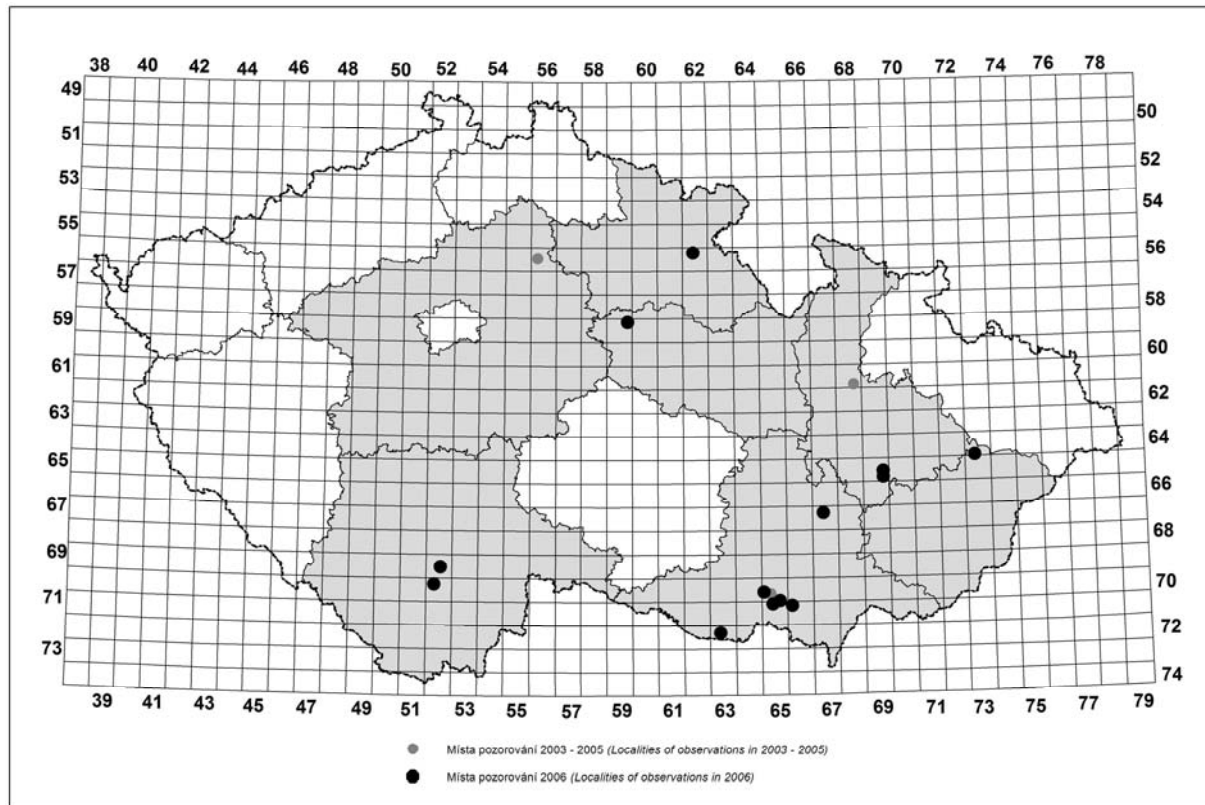
Na třech lokalitách byly v průběhu dvou dní zaznamenány počty vyšší než 10 ex. Jednalo se o Jaroslavický rybník s 11 ex. (V. Prášek, V. Beran & M. Hobza, www.birdlife.cz), Vodní dílo Nové Mlýny se 14 ex. (J. Chytil & L. Košťálová in litt.) a pískovnu Skašov u Tovačova se 14 ex. (R. Doležal & H. Doležalová). Na VDNM se jednalo o dvě hejna s počty 5 a 9 ex. Celkem bylo pozorováno 66 ex. (24 M + 42 F).

O neobvyklosti tahu svědčí i pozorování páru morčáků na Pístovickém rybníku (Račice-Pístovice, VY), kde se obvykle zdržuje jen několik kachen a kde ve stejný den protahoval také orlovec říční (*Pandion haliaetus*), což nasvědčuje velice příhodným tahovým podmínkám i pro tah dalších druhů. Po oba dny bylo ostatně jasné a teplé slunečné počasí, které průtah podpořilo. V případě moravských lokalit sledovali protahující ptáci tradiční migrační linii vedenou Dyjsko-svrateckým a posléze Hornomoravským úvalem a Moravskou bránou.

Pokud zhodnotíme data z jarního tahu morčáka prostředního publikovaná na www.birdlife.cz, shledáme, že v posledních třech letech se v průběhu druhé poloviny dubna vždy našla minimálně jedna lokalita, na které se objevilo 5 až 9 ex. uvedeného druhu (tab. 2). Zdá se, že duben se v posledních letech stává měsícem s nejpočetnějším výskytem morčáka

prostředního u nás během jarního tahu. Mohlo by se jednat o jistý posun oproti předchozím rokům.

Obr. 1. Lokality výskytu morčáka prostředního v České republice v době jarního tahu 2006
 Fig. 1. Localities of occurrence of the Red-breasted Merganser in the Czech Republic during a spring passage 2006

Tab. 1. Přehled pozorování morčáka prostředního v České republice v době jarního tahu 2006
 Tab. 1. Records of the Red-breasted Merganser in the Czech Republic during a spring passage 2006

Datum <i>Date</i>	Počet ex. <i>Nr. of inds.</i>	Lokalita <i>Locality</i>	Okres, kraj <i>District, county</i>	Kvadrát <i>Grid square</i>	Pozorovatel <i>Author</i>
11.4.	M+F	Hluboká n.V.	CB, JC	6952	Štorek, Riegert
14.4.	3M+3F	Dolní nádrž VDNM	BV, JM	7166	Chytil, Košťálová
14.4.	M+3F	Rybník Rozhrna	PU, PA	5959	Kadava
14.4.	M+F	Choryňský rybník	VS, ZL	6473	Pavelka
14.4.	3M+8F	Jaroslavický Dolní rybník	ZN, JM	7263	Prášek, Beran, Hobza
14.4.	3M+3F	Vodní nádrž Rozkoš	NA, KH	5662	Vaněk, Holub
15.4.	M+F	Hradecký ryb., Tovačov	PR, OL	6569	Doležal, Doležalová
15.4.	2M+3F	Střední nádrž VDNM	BV, JM	7065	Chytil, Košťálová
15.4.	3M+6F	Horní nádrž VDNM	BV, JM	7165	Chytil, Košťálová
15.4.	4M+10F	Pískovna Skašov, Tovačov	PR, OL	6569	Doležal, Doležalová
15.4.	M+F	Pístovický rybník	VY, JM	6767	Doležal, Doležalová
19.4.	F	Rybník Jahelník, Dubné	CB, JC	7052	Štorek
21.4.	M+F	Novoveský ryb., Pohořelice	BV, JM	7065	Škorpíková

Použité zkratky: VDNM – Vodní dílo Nové Mlýny, CB – okres České Budějovice, BV – okres Břeclav, PU – okres Pardubice, VS – okres Vsetín, ZN – okres Znojmo, NA – okres Náchod, PR – okres Přerov, VY – okres Vyškov, JC – kraj Jihočeský, JM – kraj Jihomoravský, PA – kraj Pardubický, ZL – kraj Zlínský, KH – kraj Královéhradecký, OL – kraj Olomoucký

Tab. 2. Pozorování morčáka prostředního v České republice na jarním tahu v letech 2003-2005

Tab. 2. Records of the Red-breasted Merganser in the Czech Republic during a spring passage in 2003-2005

Datum	Počet ex.	Lokalita	Okres, kraj	Kvadrát	Pozorovatel
<i>Date</i>	<i>Nr. of inds.</i>	<i>Locality</i>	<i>District, county</i>	<i>Grid square</i>	<i>Author</i>
16.3.03	6M	Anenské rybníky	TC, PL	6142	Křížek, Uhlíková
24.4.03	M+4F	Šumvald	OC, OL	6168	Vavřík
12.4.04	M+4F	Vrkoč	BV, JM	7065	Škorpíková
27.4.05	4M+5F	Jistebský rybník	MB, ST	5656	Šifta

Použité zkratky: TC – okres Tachov, OC – okres Olomouc, BV – okres Břeclav, MB – okres Mladá Boleslav, PL – kraj Plzeňský, OL – okraj Olomoucký, JM - kraj Jihomoravský, ST – kraj Středočeský

Racek žlutohý (*Larus fuscus*)

Racek žlutohý protahuje našim územím, především Moravskou bránou, pravidelně jednotlivě i v menších skupinách. Jarní tah začíná již v březnu a vrcholí v průběhu dubna (30 % všech pozorování a 43 % zjištěných jedinců), jednotliví ptáci byli zastížení až do června a července; v té době již také začínají pohnízdní potulky. Ty přecházejí v září v méně výrazný podzimní tah, který pokračuje do října a listopadu (září-listopad 36 % pozorování a 37 % jedinců) a zvolna doznívá v prosinci. V posledních letech je zjišťován početnější výskyt na jarním tahu, ptáci však protahují velmi rychle a na místě se zdrží často jen několik minut, což komplikuje možnost jejich registrace. Na střední Moravě nyní běžně protahují hejnska 4-8 ex., nejvíce bylo dosud zjištěno 14 ex. (11 ad. a 3 jednoletí) dne 14.4.1997 na Šumvaldském ryb., OL (M. Vavřík), a 18 ex. 10.4.1994 na rybníku Písečák. Podzimní tah je pomalejší, přičemž větší hejna jsou výjimkou (vše HUDEC & ŠTASTNÝ 2005).

Dne 6.4.2006 jsme v odpoledních hodinách navštívili lokalitu poblíž Velkého Dvora u Pohořelic (BV, Jihomoravský kraj). Nejen po letošních záplavách, ale každoročně tu v polích po tání sněhu a jarních deštích vzniká na několik týdnů rozsáhlá mělká vodní plocha, která je využívána ptactvem k odpočinku a k hledání potravy. Počasí bylo aprílové, polojasno až zataženo, slunečné chvílky střídaly drobné dešťové přeháňky se sněhem. Kromě 350 ex. racka chechtavého (*Larus ridibundus*), 30 ex. racka bouřního (*Larus canus*) a 20 ex. racka bělohlavého (*Larus cachinnans*) se tu zdržovalo i 20 ad. ex. racka žlutohého (*Larus fuscus*). Během asi půlhodinového pozorování zůstávali sedět všichni pohromadě na hlinité kose zabíhající doprostřed jezera a hledali potravu nebo pospávali. S největší pravděpodobností se jedná o dosud největší zjištěný počet jedinců tohoto druhu na jedné lokalitě během jarního tahu u nás.

Pro zajímavost jsem shromáždil pozorování racků žlutohých od 25.3. do 9.5.2006, což přibližně odpovídá období jarního tahu. Zdroje dat byly následující: www.birdlife.cz, OVIS 06/20-11, OVIS 06/22-03, OVIS 06/22-12 a OVIS 06/24-23. Celkem bylo shromážděno 33 pozorování 106 ex. racka žlutohého. Údaje byly zaneseny do přehledové mapky (obr. 2) a tab. 3. Z té je patrné, že maximum pozorovaných jedinců spadá do první půle května, čemuž

odpovídají i údaje z předchozích let (2003-2005) zaznamenané v tab. 4 (12 pozorování – 28 ex.). Vše koresponduje i s daty uváděnými v literatuře. Třikrát bylo pozorováno hejno o 6 ex. a dvakrát o 8 ex. Výjimečné je vlastní pozorování největšího hejna (20 ad. ex.) ze dne 6.4.2006, neobvykle vysoký je i celkový počet pozorování druhu během jarního tahu 2006.

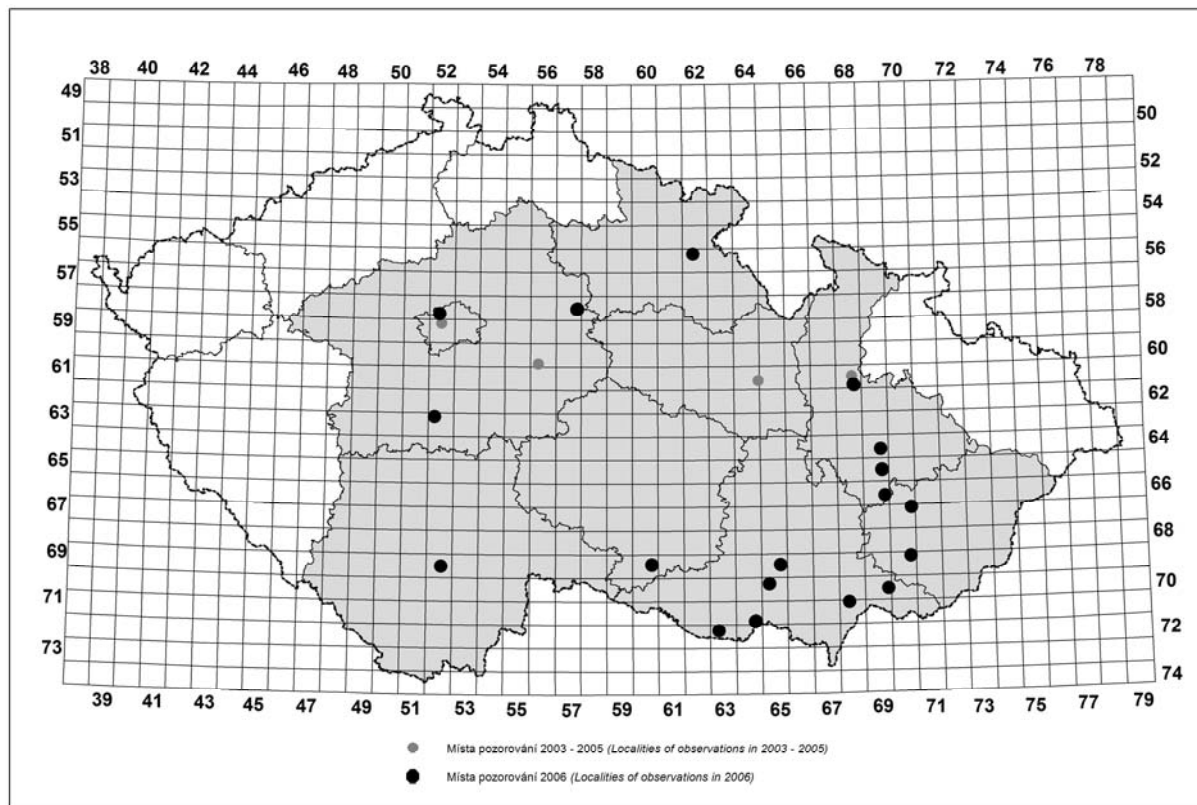
Tab. 3. Přehled pozorování racka žlutohého v České republice v době jarního tahu 2006
Tab. 3. Records of the Lesser Black-backed Gull in the Czech Republic during a spring passage 2006

Datum <i>Date</i>	Počet ex. <i>Nr. of inds.</i>	Lokalita <i>Locality</i>	Okres, kraj <i>District, county</i>	Kvadrát <i>Grid square</i>	Pozorovatel <i>Author</i>
25.3.	2 ad.	Hradecký ryb., Tovačov	PR, OL	6569	Doupal
25.3.	1 ex.	Vltava, Praha-Troja	AB, A	5852	Šimek
26.3.	1 ex.	Žehuňský rybník	NB, ST	5857	Vaněk
30.3.	1 ad.	Kojetín	PR, OL	6669	Šírek
2.4.	8 ex.	Šumvaldský rybník	OC, OL	6168	Glacner
2.4.	5 ad.	Šumvaldský rybník	OC, OL	6168	Vavřík
6.4.	20 ex.	Velký Dvůr u Pohořelic	BV, JM	7065	Doležal, Doležalová
8.4.	4 ad.+2 imm.	Žehuňský rybník	NB, ST	5857	Jelínek
9.4.	1 ex.	Šumvaldský rybník	OC, OL	6168	Glacner
10.4.	2 ad.+1 subad.	Rybník Musík, Dublovice	PB, ST	6352	Veselý
11.4.	1 ad.	Hluboká nad Vltavou	CB, JC	6952	Štorek, Riegert
12.4.	6 ad.	Moravské Budějovice	TR, VY	6960	Beran a další
12.4.	4 ex.	Moravské Budějovice	TR, VY	6960	Křivan
13.4.	2 ad.	Jevišovka	BV, JM	7164	Prášek
13.4.	2 ad.	St. Město u UH, štěrkovna	UH, ZL	6970	Čamlík, Venturová
14.4.	2 ad.	Rozkoš, Česká Skalice	NA, KH	5662	Vaněk, Holub
14.4.	2 ad.	Mutěnické rybníky	HO, JM	7168	Čamlík
14.4.	6 ex.	Moravské Budějovice	TR, VY	6960	Křivan
15.4.	8 ad.	Trávní Dvůr – Jevišovka	BV, JM	7164	Škorpíková
15.4.	2 ad.+1 juv.	Bzenecké louky, Bzenec	HO, JM	7069	Čamlík a další
16.4.	5 ad.	Grygov	OC, OL	6469	Doupal
16.4.	1 ad.	Velký Dvůr u Pohořelic	BV, JM	7065	Doležal
19.4.	4 ad.	Trávní Dvůr – Jevišovka	BV, JM	7164	Škorpíková
20.4.	2 ad.	Žehuňský rybník	NB, ST	5857	Jelínek
21.4.	1 ad.+1 subad.	Žehuňský rybník	NB, ST	5857	Jelínek
22.4.	1 ad.	Tovačov	PR, OL	6569	Goebel
22.4.	1 ad.	Jaroslavičský Horní rybník	ZN, JM	7263	Škorpíková
25.4.	1 ex.	Žehuňský rybník	NB, ST	5857	Kadava
25.4.	1 ad.	Hradecký rybník, Tovačov	PR, OL	6569	Šírek
30.4.	1 ex.	Záhlinické rybníky	KM, ZL	6770	Doležal
8.5.	1 ex.	Blučina	BO, JM	6965	Doležal
9.5.	1 ex.	Vojkovice	BO, JM	6965	Doležal
9.5.	1 ex.	Hradecký rybník, Tovačov	PR, OL	6569	Šírek

Použité zkratky: PR – okres Přerov, AB – okres Praha, NB – okres Nymburk, OC – okres Olomouc, BV – okres Břeclav, PB – okres Příbram, CB – okres České Budějovice, TR – okres Třebíč, UH – okres Uherské Hradiště, NA – okres Náchod, HO – okres Hodonín, ZN – okres Znojmo, KM – okres Kroměříž, BO – okres Brno-venkov, OL – kraj Olomoucký, A – hlavní

město Praha, ST – kraj Středočeský, JM – kraj Jihomoravský, JC – kraj Jihočeský, VY – kraj Vysočina, ZL – kraj Zlínský, KH – kraj Královéhradecký

Obr. 2. Lokality výskytu racka žlutonohého v České republice v době jarního tahu 2006
Fig. 2. Localities of occurrence of the Lesser Black-backed Gull in the Czech Republic during a spring passage 2006

Tab. 4. Pozorování racka žlutonohého v České republice na jarním tahu v letech 2003-2005
Tab. 4. Records of the Lesser Black-backed Gull in the Czech Republic during a spring passage in 2003-2005

Datum Date	Počet ex. Nr. of inds.	Lokalita Locality	Okres, kraj District, county	Kvadrát Grid square	Pozorovatel Author
14.4.2003	2 ex.	Záhlinice	KM, ZL	6770	Shromáždil
17.4.2003	1 ad.	Vavřínecký rybník	KH, ST	6056	Kavka
12.4.2004	6 ad.	Rozkoš	NA, KH	5662	Vaněk
28.4.2004	1 ex.	Tovačov	PR, OL	6569	Shromáždil
10.3.2005	1 ad.	Praha-Karlovy lázně	AB, A	5952	Jelínek
9.4.2005	5 ad.	Nový ryb. u Opatova	SY, PA	6164	Janoušek, Jetmar
9.4.2005	1 ad.	Velký Dvůr u Pohořelic	BV, JM	7065	Doležal, Doležalová
10.4.2005	1 ad.	Záhlinice	KM, ZL	6770	Shromáždil
13.4.2005	6 ad.	Žehuňský rybník	NB, ST	5857	Jelínek
27.4.2005	1 ad.	Dolní Libina	SU, OL	6168	Vavřík
27.4.2005	2 ad.	Žehuňský rybník	NB, ST	5857	Kadava
1.5.2005	1 subad.	Žehuňský rybník	NB, ST	5857	Jelínek, Urbánek

Použité zkratky: KM – okres Kroměříž, KH – okres Kutná Hora, NA – okres Náchod, PR – okres Přerov, AB – okres Praha, SY – okres Svitavy, BV – okres Břeclav, NB – okres Nymburk, SU – okres Šumperk, ZL – kraj Zlínský, ST – kraj Středočeský, KH – kraj Královéhradecký, OL – kraj Olomoucký, A – hlavní město Praha, PA – kraj Pardubický, JM – kraj Jihomoravský

Poděkování

Za zaslání pozorování bych chtěl poděkovat Gašparu Čamlíkovi, Václavu Křivanovi, Václavu Beranovi a Josefu Chytilovi. Vlastě Škorpíkové bych pak chtěl poděkovat nejen za pozorování, která mi poskytla, ale i za její neocenitelné rady a připomínky k tomuto příspěvku. Chtěl bych vyjádřit dík i všem ostatním, kteří pravidelně zveřejňují svá pozorování na OVISu a na webu ČSO.

SUMMARY

Higher numbers of the Red-breasted Merganser (*Mergus serrator*) were registered on its passage during the Czech Republic in a few spring days (April 11-21) in 2006. There are 4 records from Bohemia and 9 records from Moravia. The number of Red-breasted Mergansers was greater than 10 in three cases, which seems to be quite exceptional.

An exceptional flock of 20 ad. inds. of the Lesser Black-backed Gull (*Larus fuscus*) was observed on a flooded field near Velký Dvůr by Pohořelice (the Břeclav district, South Moravia) on April 6, 2006. It has probably been the highest number of individuals of this species recorded at one locality during a spring passage in the Czech Republic. The species was registered 33 times at 19 localities in 2006, which is shown in fig. 2.

LITERATURA

- ANONYMUS 1996: Ornitologická pozorování. Ptáci kolem nás 3: 31-32
HUDEC K. (ed.), 1994: Fauna ČR a SR, sv. 27. Ptáci I. Academia. Praha
HUDEC K. & ŠTASTNÝ K. (eds.), 2005: Fauna ČR, sv. 29/2. Ptáci – Aves II/2. 2 vydání. Academia. Praha

WWW STRÁNKY A E-KONFERENCE

ČSO – Česká společnost ornitologická: <http://www.birdlife.cz>

OVIS – Ornitologický vzájemně informační servis, Moravský ornitologický spolek – středomoravská pobočka ČSO. Registrace na <http://www.mos-cso.cz>